

ПРЕДМЕТ ТА ЗМІСТ УГОДИ ПРО СПІВПРАЦЮ МІЖ ПІДОЗРЮВАНИМ (ОБВИНУВАЧЕНИМ) ТА ПРОКУРОРОМ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

**Сіроткіна Марія Вячеславівна - кандидат юридичних наук, докторантка
кафедри правосуддя Київського національного університет імені Тараса
Шевченка**

УДК 343.131 (477)

У статті розкривається поняття, предмет та зміст угоди про співпрацю у кримінальному судочинстві. На підставі аналізу положень чинного законодавства України автор приходять до висновку, що угода про співпрацю підозрюваного та прокурора – це різновид компромісу, сутність якого полягає у виконанні обов'язків зі сприяння викриттю кримінальних правопорушень, вчинених іншими особами, в обмін на пом'якшення покарання за вчинене. У зв'язку з цим обґрунтовується необхідність закріплення угоди про співпрацю як самостійного виду угод у кримінальному провадженні. Для вирішення питання про те чи має співпраця підозрюваного та прокурора характер угоди, враховується концепція про поняття злочину як кримінально-правового конфлікту, вирішення якого у кримінальному судочинстві нагадує вирішення цивільно-правового спору у цивільному процесі. Такий підхід дозволив автору провести аналогію між мировою угодою у цивільному судочинстві та угодою про співпрацю у кримінальному процесі, визначивши останню як процесуально-правову угоду. Для удосконалення правового регулювання відносин щодо співпраці автор вважає за необхідне врахувати наукові положення, які визначають основні риси відповідної угоди, її предмет та зміст. У статті обґрунтовується, що предметом угоди про співпрацю є взаємні обов'язки сторін, які її уклали. Підозрюваний (обвинувачений) повинен вчинити дії, спрямовані на викриття кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою. Серед них: дача показань щодо конкретних обставин справи; активна участь у слідчих (розшукових) діях; представлення доказів, які дозволяють викрити кримінальне правопорушення, вчинене іншою особою. Прокурор у свою чергу зобов'язаний подати угоду на затвердження суду, наполягати на застосуванні судом такої міри покарання, яка обумовлена угодою з підозрюваним (обвинуваченим), вжити заходів щодо пом'якшення запобіжного заходу та забезпечення безпеки підозрюваного (обвинуваченого) та членів його сім'ї.

Ключові слова: угода, співпраця, підозрюваний, прокурор, кримінальні правопорушення, предмет угоди, зміст угоди.

The article reveals the concept, subject and content of the agreement about cooperation in criminal judiciary. Based on the analysis of the current legislation of Ukraine, the author concludes that the agreement about cooperation between the suspect and the prosecutor is a kind of compromise, the essence of which is to fulfill obligations to facilitate the detection of criminal offenses committed by others in exchange for mitigation of punishment, committing. In this regard, the need to consolidate the cooperation agreement as an independent type of agreement in criminal judiciary is justified. To resolve the question of whether the cooperation between the suspect and the prosecutor is in the nature of an agreement, the concept of a crime as a criminal conflict is taken into account, the resolution of which in criminal judiciary resembles the resolution of a civil dispute in civil proceedings. This approach allowed

the author to draw an analogy between an amicable agreement in civil judiciary and an agreement about cooperation in criminal judiciary, defining the latter as a procedural agreement. In order to improve the legal regulation of relations about cooperation, the author considers it necessary to take into account the scientific provisions that determine the main features of the agreement, its subject and content. The article substantiates that the subject of the cooperation agreement is the mutual obligations of the parties that concluded it. The suspect must take actions aimed at exposing a criminal offense committed by another person. Among them: testifying about the specific circumstances of the case; active participation in investigative actions; presentation of evidence to expose a criminal offense committed by another person. The prosecutor, in turn, is obliged to submit an agreement for approval to the court, to insist on the application by the court of such a measure of punishment as stipulated in the agreement with the suspect, to take measures to mitigate the precautionary measure and ensure the safety of the suspect and the members of his family.

Key words: agreement, cooperation, suspect, prosecutor, criminal offenses, subject of the agreement, content of the agreement.

Артикул де з'ясує поняття, суб'єкт та зміст угоди про співпрацю в системі судової влади. На основі аналізу законодавства України, автор висновок, що угода про співпрацю між підозрюваним та прокурором є видом угоди, сутність якої полягає в виконанні обов'язків однією стороною для розкриття злочинів, скоєних іншою стороною. У цьому сенсі, є обґрунтованою потреба у консолідації угоди про співпрацю як типу незалежної угоди в системі судової влади. Для вирішення проблеми, чи угода про співпрацю між підозрюваним та прокурором є суттю угоди, слід розглянути поняття угоди про співпрацю між підозрюваним та прокурором, а також розглянути угоду про співпрацю між підозрюваним та прокурором, визначивши її як угоду про співпрацю між підозрюваним та прокурором. Для покращення правового регулювання угоди про співпрацю, автор вважає необхідним розглянути угоду про співпрацю між підозрюваним та прокурором, визначивши її як угоду про співпрацю між підозрюваним та прокурором. Для покращення правового регулювання угоди про співпрацю, автор вважає необхідним розглянути угоду про співпрацю між підозрюваним та прокурором, визначивши її як угоду про співпрацю між підозрюваним та прокурором. Для покращення правового регулювання угоди про співпрацю, автор вважає необхідним розглянути угоду про співпрацю між підозрюваним та прокурором, визначивши її як угоду про співпрацю між підозрюваним та прокурором.

Cuvinte cheie: acord, cooperare, suspect, procuror, infracțiuni, subiectul acordului, conținutul acordului.

Вступ. Чинним Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) передбачено два види угод: угоду про примирення та угоду про визнання винуватості. Відповідно до ст. 472 КПК України однією з обставин, які можуть зазначатися в угоді про визнання винуватості, є перелік обов'язків підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце).

Незважаючи на те, що співпраця підозрюваного (обвинуваченого) у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою, є однією з істотних умов угоди про визнання винуватості, у вітчизняній кримінально-процесуальній науці вона не знайшла належного дослідження.

Окремі аспекти документального закріплення умови про співпрацю підозрюваного (обвинуваченого) з правоохоронними органами знайшли своє відображення у роботах В.І. Боярова, М.Й. Вільгушинського, А.Ю. Доцен-

ко, Р.В. Новака, С.І. Паславського, О.В. Стратія та ін. Разом з тим, у своїх роботах зазначені автори розкривали в основному значення такої співпраці та наслідки для підозрюваного (обвинуваченого) у вигляді пом'якшення покарання.

Натомість невирішеними на сьогодні залишаються питання щодо правової природи угоди про співпрацю.

Метою цієї статті є дослідження предмету та змісту угоди про співпрацю між підозрюваним (обвинуваченим) та прокурором у кримінальному судочинстві України.

Виклад основного матеріалу. З огляду на положення ст. 472 КПК України у юридичній літературі висловлюється думка про поділ угод про визнання винуватості на два види: 1) угода про визнання винуватості, яка містить обов'язок підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою; і 2) угода про визнання винуватості, яка не містить обов'язку підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою [1, с. 97-112].

Разом з тим все частіше обговорюється питання про доцільність співпраці підозрюваного (обвинуваченого) з правоохоронними органами як самостійного виду угод у кримінальному судочинстві. Так, І.С. Паславський вважає, що з метою досягнення чіткої правової визначеності та ефективного практичного застосування, обов'язок щодо співпраці доцільно було б виділити в окремий порядок кримінального провадження, який назвати «кримінальне провадження на підставі угоди про співробітництво» [2, с. 265]. Такої ж думки дотримується Ю. Дьомін, який зазначає, що угода про визнання винуватості по суті є «угодою про співпрацю». Дана угода, на думку автора, має подвійне завдання: вирішуючи наперед питання про покарання за інкриміноване діяння, вона має розширити доказову базу того чи іншого звинувачення та обґрунтовано піддати кримінальному переслідуванню всіх винних осіб [3, с. 11-19].

Поряд з цим така думка підтримується не усіма науковцями. Прихильники іншої точки

зору називають виділення такої угоди в окремий розділ КПК України технічним та пропонують лише внести зміни до чинного законодавства, які б сприяли та налаштовували підозрюваного (обвинуваченого) на співпрацю з правоохоронними органами в розкритті кримінальних правопорушень [4, с. 213].

Для формування єдиного підходу до вирішення проблем правового регулювання укладення угоди про співпрацю між підозрюваним (обвинуваченим) та правоохоронними органами, необхідно з'ясувати сутність та зміст такої співпраці.

Ст. 472 КПК України допускає співробітництво між підозрюваним (обвинуваченим) та прокурором лише за умови визнання особою своєї винуватості. Співпраця зазначених суб'єктів кримінального провадження – це різновид компромісу, який не завжди вимагає зізнання підозрюваного у вчиненому кримінальному правопорушенні. Сутність угоди про співпрацю полягає в іншому – взятті на себе обов'язків сприяти викриттю співучасників злочину в обмін на пом'якшення покарання за вчинене.

У зв'язку з цим закріплення угоди про співпрацю як самостійного виду угод у кримінальному провадженні – не просто «технічне виділення такої угоди в окремий розділ КПК України», як зазначає А.Ю. Доценко, а закріплення принципово нового виду угоди. Мета останньої полягає не у тому, щоб схилити особу до зізнання у скоєному, а зацікавити її в активній участі у боротьбі зі злочинністю в обмін на менш суворе покарання за власне правопорушення [5, с. 98].

Розкриваючи поняття «угода про співпрацю», науковці по-різному визначають поняття «угода». Одні вважають, що це «самостійний процесуальний документ» [6, с. 14], «процесуальна дія» [7, с. 59], різновид угоди, що ґрунтується на взаємних правах та обов'язках [8, с. 13; 9, с. 12; 10, с. 8], «двосторонній процесуальний договір» [11, с. 11].

На думку О.В. Качалової угода є виключно цивільно-правовим інститутом з огляду на специфіку об'єкта правового регулювання [12, с. 483].

Для вирішення питання про те чи має співпраця підозрюваного (обвинуваченого)

та прокурора характер угоди, за основу необхідно взяти позицію тих науковців, які розглядають злочин як кримінально-правовий конфлікт, вирішення якого у кримінальному судочинстві нагадує вирішення цивільно-правового спору у цивільному процесі [13, с. 195; 14, с. 56]. Такий підхід дозволяє провести аналогію між мировою угодою у цивільному судочинстві та угодою про визнання винуватості у кримінальному процесі, визначивши останню як процесуально-правову угоду [15, с. 146].

Угоді про співпрацю як угоді процесуально-правового характеру притаманні такі основні риси, характерні для матеріально-правових угод:

- добровільність, яка передбачає, що угода про співпрацю може бути укладена лише за результатом волевиявлення обох сторін;
- взаємна зацікавленість сторін у співпраці;
- рівність сторін;
- компромісність, яка передбачає взаємну відмову від певних благ чи дій для вирішення спільних завдань;

Специфічними рисами угоди про співпрацю є наступні:

- її сторонами є прокурор та підозрюваний (обвинувачений);
- є процесуальним актом, який має письмову форму та містить відомості процесуального та пізнавального характеру;
- її предметом є викриття кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою;
- вона набирає законної сили після затвердження судом.

Розкриваючи предмет угоди про співпрацю, необхідно зазначити, що серед науковців немає єдності щодо цього питання. На думку В.В. Горського та М.В. Горського предметом цієї угоди є лише дії обвинуваченого в межах виконання її умов [16, с. 113]. На думку Н.С. Костенко ним є умови реалізації кримінальної відповідальності [17, с. 110-111].

Необхідно погодитись із позицією Л.Г. Валуєвої про те, що сторони обвинувачення та захисту не можуть узгодити умови відповідальності обвинуваченого або підозрюваного. Вони можуть лише обрати відповідну спро-

щену процедуру розгляду справи та узгодити межі покарання, на призначенні якої буде налягати сторона обвинувачення [18, с. 95].

У зв'язку з цим предметом угоди є обговорення умов співпраці сторін, а також гарантії безпеки підозрюваного (обвинуваченого) та його близьких [19, с. 83].

Чинний КПК України не конкретизує переліку дій підозрюваного, які складають предмет угоди про співпрацю. Аналіз слідчої практики дозволяє окреслити наступний їх перелік:

- дачу показань щодо конкретних обставин справи;
- активна участь у слідчих (розшукових) діях;
- представлення доказів, які дозволяють викрити кримінальне правопорушення, вчинене іншою особою.

При цьому основні завдання, які повинні вирішуватись у ході співпраці підозрюваного (обвинуваченого) та прокурора, вбачаються у наступному:

- встановлення осіб, причетних до вчинення кримінальних правопорушень;
- розкриття раніше вчинених задокументованих та латентних кримінальних правопорушень;
- виявлення та припинення кримінальних правопорушень, вчинення яких готується;
- сприяння відшкодуванню шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням;
- встановлення місця перебування осіб, причетних до вчинення кримінальних правопорушень, а також розшук майна, отриманого злочинним шляхом;
- встановлення обставин, передбачених ст. 91 КПК України.

Не вирішеним у чинному КПК України залишається також питання про конкретні дії чи обов'язки прокурора як представника сторони обвинувачення щодо виконання угоди про співпрацю. У ст. 472 КПК України допускається лише можливість часткового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільної відповідальності у вигляді відшкодування державі збитків внаслідок вчинення ним кримінального правопорушення.

З огляду на це виникає припущення про відсутність у сторони обвинувачення будь-

яких обов'язків перед підозрюваним (обвинуваченим), який погодився на співпрацю.

У юридичній літературі з цього приводу існують різні точки зору. На думку Ю.В. Астаф'єва ні прокурор, ні суд не зв'язані жодними обов'язками чи відповідальністю перед підозрюваним (обвинуваченим) [20, с. 23].

На думку А. Стовпової та Ю. Тюнін у законі чітко прописано обов'язок прокурора внести до суду відповідний документ, який є підставою для застосування особливого порядку судового розгляду кримінального провадження у випадку виконання підозрюваним (обвинуваченим) своєї частини угоди [21, с. 118].

На нашу думку, права однієї сторони угоди повинні кореспондуватися з обов'язками іншої. Якщо прокурор як представник сторони обвинувачення не матиме жодних обов'язків перед підозрюваним (обвинуваченим), останній не зможе реалізувати свої права. Крім того у такому випадку сумнівною буде доцільність укладення угоди про співпрацю взагалі.

У зв'язку з цим вважаємо, що обов'язком прокурора, який повинен передбачатись угодою про співпрацю з підозрюваним, має бути подання до суду відповідного документу з проханням про застосування до обвинуваченого більш м'якого кримінального покарання ніж те, що передбачено санкцією статті КК України. Разом з тим, з метою запобігання зловживанням з боку прокурора, у літературі обґрунтовано пропонується передбачити у КК України положення про те, що у випадку досягнення домовленостей про співпрацю строк або розмір покарання не може перевищувати половини максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті кримінального закону [2, с. 266].

Враховуючи зазначене, основними обов'язками прокурора у межах виконання умов співпраці з підозрюваним (обвинуваченим) повинні бути:

- подання до суду документа, у якому зазначаються умови співпраці з підозрюваним (обвинуваченим);
- вказівка у тексті угоди про доцільність застосування до обвинуваченого більш

м'якого кримінального покарання ніж те, що передбачено санкцією статті КК України;

- вжиття заходів, спрямованих на забезпечення безпеки підозрюваного (обвинуваченого), його близьких або родичів;
- зміна запобіжного заходу на менш суворий;
- врахування інших пом'якшуючих обставин.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, угода про співпрацю між прокурором та підозрюваним – самостійний вид угод процесуально-правового характеру у кримінальному судочинстві. На відміну від угоди про визнання винуватості її сутність полягає у взятті підозрюваним на себе обов'язків сприяти викриттю кримінальних правопорушень, вчинених іншими особами, в обмін на пом'якшення покарання за вчинене.

Обраний законодавцем у чинному КПК України спосіб правового регулювання умов та процедури співпраці сторін кримінального процесу не є достатньо ефективним для вирішення завдань боротьби зі злочинністю.

Для удосконалення правового регулювання відносин щодо співпраці необхідним є врахування наукових положень, які визначають основні риси відповідної угоди, її предмет та зміст.

Предметом угоди про співпрацю є взаємні обов'язки сторін, які її уклали. Підозрюваний (обвинувачений) повинен вчинити дії, спрямовані на викриття кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою. Серед них: дача показань щодо конкретних обставин справи; активна участь у слідчих (розшукових) діях; представлення доказів, які дозволяють викрити кримінальне правопорушення, вчинене іншою особою.

Прокурор у свою чергу зобов'язаний подати угоду на затвердження суду, наполягати на застосуванні судом такої міри покарання, яка обумовлена угодою з підозрюваним (обвинуваченим), вжити заходів щодо пом'якшення запобіжного заходу та забезпечення безпеки як самого підозрюваного (обвинуваченого), так і членів його сім'ї.

Література

1. Вільгушинський М.Й., Сіроткіна М.В. Погоджувальне правосуддя у кримінальній юстиції України: актуальні проблеми впровадження та застосування. Часопис цивільного і кримінального судочинства. 2012. № 6. С. 97-112.
2. Паславський С.І. Угода про визнання винуватості: беззастережне визнання чи обов'язок про співпрацю. Право і суспільство. 2014. № 4. С. 262-267.
3. Дьомін Ю. Інститут угод у кримінальному провадженні: важливі аспекти правозастосування. Вісник Національної академії прокуратури України. 2013. № 4. С. 11-19.
4. Доценко А.Ю. Деякі проблемні питання укладання угоди про співпрацю у викритті кримінального правопорушення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2016. № 23. С. 211-214.
5. Тисен О.Н. Теоретические и практические проблемы института досудебного соглашения о сотрудничестве в российском уголовном судопроизводстве: дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Оренбургский государственный университет. Москва, 2017. 490 с.
6. Головизнин М.В. Особый порядок принятия судебного решения при заключении досудебного соглашения о сотрудничестве: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Московская государственная юридическая академия имени О.Е. Кутафина. Москва, 2012. 250 с.
7. Саркисянц Р.Р. Соглашение о сотрудничестве как новый термин в уголовном процессе. Криминалист. 2011. № 1 (8). С. 57-60.
8. Саркисян Т.Б. Согласительные процедуры в уголовном судопроизводстве и их применение в стадии предварительного расследования: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Краснодарский университет МВД России. Краснодар, 2012. 201 с.
9. Лошкобанова Я.В. Обеспечение прав и законных интересов подозреваемого, обвиняемого и потерпевшего при заключении досудебного соглашения о сотрудничестве: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Краснодар, 2015. 27 с.
10. Топчиева Т.В. Досудебное соглашение о сотрудничестве в российском уголовном процессе: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Санкт-Петербург, 2013. 22 с.
11. Иванов А.А. Теоретические и организационно-правовые аспекты реализации института досудебного соглашения о сотрудничестве в российском уголовном процессе: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского. Челябинск, 2013. 265 с.
12. Качалова О.В. Ускоренное производство в Российском уголовном процессе: дисс. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.09 / Российский государственный университет правосудия. Москва, 2016. 482 с.
13. Лазарева В. Теория и практика судебной защиты в уголовном процессе: учебник. Самара: Изд-во Самар. ун-та, 2000. 232 с.
14. Повзик Є.В. Правові наслідки визнання підозрюваним, обвинуваченим своєї вини (порівняльно-правове дослідження): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2013. 230 с.
15. Тітко І. Єдність правової природи інституту угод у приватній та публічній підсистемах права України. Вісник Національної академії правових наук України. 2014. № 3 (78). С. 144-154.
16. Горский В.В. Досудебное соглашение о сотрудничестве с позиций обеспечения прав участников уголовного судопроизводства (отдельные проблемы). Досудебное соглашение о сотрудничестве (правовые и криминалистические проблемы): мат-лы Научно-практ. конф. (Воронеж, 21-22 декабря 2009 г.) / отв. ред. О.Я. Баев. Вып. 6. Воронеж: Изд-во Воронежского гос. ун-та, 2010. С. 111-118.
17. Костенко Н.С. Досудебное соглашение о сотрудничестве в уголовном процессе: правовые и организационные вопросы заключения и реализации: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.0.09 / Волгоградская академия МВД России. Челябинск, 2013. 238 с.
18. Валуева Л.Г. Уголовно-процессуальные аспекты досудебного соглашения о сотрудничестве. Досудебное соглашение о сотрудничестве (правовые и криминалистические

проблемы): мат-лы Научно-практ. конф. (Воронеж, 21-22 декабря 2009 г.) / отв. ред. О.Я. Баев. Вып. 6. Воронеж: Изд-во Воронежского гос. ун-та, 2010. С. 92-101.

19. Головинский М.М. Досудебное соглашение о сотрудничестве: нормативноправовое регулирование и практика применения: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Владимирский юридический институт Федеральной службы исполнения наказаний. Владимир, 2011. 240 с.

20. Астафьев Ю.В. Компромисс или сделка (практические проблемы заключения

досудебных соглашений о сотрудничестве). Досудебное соглашение о сотрудничестве (правовые и криминалистические проблемы): мат-лы Научно-практ. конф. (Воронеж, 21-22 декабря 2009 г.) / отв. ред. О.Я. Баев. Вып. 6. Воронеж: Изд-во Воронежского гос. ун-та, 2010. С. 20-28.

21. Стовповой А., Тюнин В. Уголовно-правовые и уголовно-процессуальные аспекты досудебного соглашения о сотрудничестве на предварительном следствии. Уголовное право. 2010. № 3. С. 118-123.

